

статья К. Г. Исупов. – СПб.: Издательство Русского Христианского Гуманитарного института (РХГИ), 1996. – С.567–578.

8. Фудель С. И. Об о. Павле Флоренском / Фудель С. // П. Флоренский: pro et contra. Сост., вступ. статья К. Г. Исупов. – СПб.: Издательство Русского Христианского Гуманитарного института (РХГИ), 1996. – С.49–141.

9. Ильин В. Н. Свящ. П. А. Флоренский. «Столп и утверждение истины» / В. Н. Ильин // П. Флоренский: pro et contra. Сост., вступ. статья К. Г. Исупов. – СПб.: Издательство Русского Христианского Гуманитарного института (РХГИ), 1996. – С.355–359.

References

1. Valentini N. Pavel A. Florenskij / N. Valentini. – Brescia: Morcelliana, 2004. – 356 p.

2. Fasoli A., Zolla E. Un Destino Itinerante, conversazioni fra Oriente ed Occidente / A. Fasoli, E. Zolla. – Milano: Marsilio, 2002. – 439 p.

3. Gallaher B. Freedom and Necessity in Modern Trinitarian Theology / B. Gallaher – New-York: Oxford University Press, 2016. – 336 p.

4. Pyman A. Pavel Florensky: A Quiet Genius: The Tragic and Extraordinary Life of Russia's Unknown da Vinci / A. Pyman. – New-York-London: The Continuum International Publishing Group, 2010. – 320 p.

5. Berdyayev N. A. Stilizovannoe pravoslavie (o. Pavel Florenskij) // P. A. Florenskij: Pro et contra. Antologiya. – SPb.: Izdatelstvo RChGA, 1996. – S.266–285.

6. Florenskij P. A. Sobranie sochinenij: v dvux tomakh / P. A. Florenskij. – M.: Pravda, 1990. – Т.1 (I). – 429 s.

7. Boneckaya N. K. Florenskij i «novoje religioznoje soznanie» / N. K. Boneckaya // P. Florenskij: pro et contra. Сост., вступ. статья К. Г. Исупов. – СПб.: Izdatelstvo Russkogo Kristianskogo Gumanitarnogo instituta (RChGI), 1996. – S.567–578.

8. Fudel S. I. Ob o. Pavle Florenskom / Fudel S. // P. Florenskij: pro et contra. Сост., вступ. статья К. Г. Исупов. – СПб.: Izdatelstvo Russkogo Kristianskogo Gumanitarnogo instituta (RChGI), 1996. – S.49–141.

9. Ilin V. N. Svyashh. P. A. Florenskij. «stolp i utverzhenie istiny» / V. N. Ilin // P. Florenskij: pro et contra. Сост., вступ. статья К. Г. Исупов. – СПб.: Izdatelstvo Russkogo Kristianskogo Gumanitarnogo instituta (RChGI), 1996. – S.355–359.

Troyno–Funtusova N. V., graduate student of the Department of Theoretical and Practical Philosophy, V. N. Karazin Kharkiv National University (Ukraine, Kharkiv), nadintroyno@gmail.com

The Problem of Freedom in the Philosophy of P. A. Florensky

The article analyzes the philosophical position of P. A. Florensky concerning with the problem of human freedom. The author refutes the widespread opinion that the philosopher did not recognize the idea of personal freedom. She proves that this idea is important for Florensky, but his anthropology contains many contradictions. P. A. Florensky was aware of these contradictions and tried to overcome them with an turn to the theory of names.

Keywords: freedom, personality, Sofia, the theory of names.

УДК 177.61

Туренко В. Е.,

кандидат філософських наук, молодший науковий співробітник філософського факультету, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), amo-ergo_sum@ukr.net

СПЕЦИФІКА ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМІННЯ ЛЮБОВІ У ГРЕЦЬКОМУ СТОЇЦИЗМІ

На основі збережених свідчень здійснюється історико-філософська реконструкція основних аспектів експлікації любові у представників Грецької Стої. Доводиться, що, на відміну від епікурейців і скептиків, грецькі стоїки розглядали даний феномен більше у позитивному сенсі, ніж в негативному. Вони вбачали в людській любові дар природи, а тому вважали її вродженим почуттям, що зумовило розуміння її такою, що невідлюдна людям. Розкривається думка про амбівалентний погляд даних мислителів на

сутність любові, який полягає в тому, що деякі мислителі акцентували на її зв'язок з пристрастю, інші ж звеличували даний феномен, і не бачили нічого гідного осуду на її адресу.

Ключові слова: Грецька Стоя, людська любов, антична філософія, епікурейці, людське життя.

Як відомо після Аристотеля, філософська рефлексія доби античності розгалужується головним чином на чотири вектори: епікуреїзм, стоїцизм, скептицизм та неоплатонізм. Слід наголосити, що в контексті елліністичного періоду античної культури окрім праці Епікура «Про любов» та однієї з частин «Еннеад» Плотіна, в якій присвячено розмислам про природу любові, фактично більше не дійшло жодного цілісного твору з означеної проблематики. Через це ми можемо спостерігати певною мірою схожу ситуацію з ранніми давньогрецькими філософами простежується і при дослідженні феномену любові у спадщині давньогрецьких стоїків. Їх думки можна віднайти у різних античних доксографів від Діогена Лаєрського до Климента Олександрійського та Стобея.

Тому цілком логічним видається те, що навіть у таких фундаментальних дослідженнях зарубіжних вчених А. Лонга¹, У. Стівенса², О. Столярова, які присвячені стоїчній школі, тема любові у ранньому періоді стоїчної школи, по суті, відсутня. Треба також підкреслити, що у статтях і наукових монографіях³, які стосуються аналізу поглядів на любов у стоїків, акцент робиться саме на римському періоді історії даної філософської школи, про який буде йти мова дещо пізніше. Не можна обійти увагою наукові роботи Д. Мюрея⁴ і М. Скофілда⁵, присвячені соціальним аспектам людської любові. Особливу увагу необхідно звернути на статтю Б. Коллет–Дьюці⁶, у якій досить побіжно, але все-таки присутні роздуми щодо філософії любові засновника стоїчної школи – Зенона Китійського.

Відповідно метою даного дослідження здійснити історико-філософську реконструкцію розуміння любові у Грецькій Стої та з'ясувати її особливості та специфіку.

Насамперед треба зауважити те, що «у ранньому стоїцизмі, стверджує О. Столяров логіко-онтологічна проблематика незмінно присутня на першому плані. Середній стоїцизм вносить зміни в догматику (перш за все в антропологію і етику), включаючи в неї платонічні і перипатетичні елементи; логіко-онтологічна проблематика поступово відходить на задній план. У пізньому стоїцизмі теоретизування поступово зводиться до етики (хоча у Сенеки ще помітний інтерес до фізики, а у Епіктета – до логіки), яка все більше еволюціонує до

¹ Long A. A. From Epicurus to Epictetus Studies in Hellenistic and Roman Philosophy. – Oxford University Press, 2006. – 440 p.

² Stephens W. O. Stoic Ethics: Epictetus and Happiness as Freedom. – A&C Black, 2007. – 208 p.

³ Див.: Robertson D. Stoicism and the Art of Happiness – Ancient tips for modern challenges: Teach Yourself. – Hachette UK, 2013. – 224 p.; McEvoy A. L. Sex, Love, and Friendship: Studies of the Society for the Philosophy of Sex and Love: Rodopi, 2011yu – 552.

⁴ Murray G. Stoic, Christian and Humanist. Routledge, 2013. – 192 p.

⁵ Schofield M. The Stoic Idea of the City. – CUP Archive, 1991. – 164 p.

⁶ Colette–Ducic B. The stoic conception of love and its Platonic background / Suzanne Stern–Gillet, Gary M. Gurtler, S. J. Ancient and Medieval Concepts of Friendship. – SUNY Press, 2014. – P.87–110.

моралістики; відповідно змінюється і тематика творів. У такому вигляді стоїцизм в 1–2 ст. н.е. стає провідною «філософської ідеологією» Римської імперії» [7, с. 711].

Розглядаючи ідею любові у представників Грецької Стоїї необхідно, перш за все, підкреслити, що «вчення стоїків про людину (а значить і аналіз феноменів людського життя, в т.ч. і любові – В. Т.) відрізнялося від концепцій філософів класичного періоду античності. Їх погляди, на думку О. Столярова, співзвучні епосі, що прийшла після полісної системи, коли межі останньої розширилися, і світ постав перед очима сучасників як єдине ціле» [6, с. 140]. Як мудро зауважує Е. Кассіре: «Найбільша заслуга стоїчної концепції людини полягає в тому, що вона дала людині одночасно і глибоке почуття гармонії з природою і почуття моральної незалежності від неї» [3, с. 11].

Насамперед, слід розглянути звідки походить людська любов на думку давньогрецьких представників даної школи. Згідно з цитагою Цицерона, яку він відносить до поглядів грецьких стоїків: «Любов батьків до дітей визначається природою; рухаючись від цього вихідного пункту, ми приходимо до спільного об'єднання роду людського. Таке розуміння впливає з будови живих тіл, яка сама собою вже вказує, що природа подбала про продовження роду. І було б очевидним протиріччям, якби природа, бажаючи нащадків, не подбала б про любов до дітей. А також про те, що коли ми бачимо тварин, споглядаючи їх зусилля, витрачені на народження і виховання дитинчат, нам здається, що і ми чуємо голос самої природи. Тому, очевидно, сама природа змушує нас уникати страждання, так само зрозуміло і те, що сама природа спонукає нас любити тих, кого ми народили на цей світ» [De fin.bon. III, XIX. 62]¹.

Можемо тут углядіти близькість цієї думки до філософії любові Платона: «Якби раптом сталося так, що державу або військо можна було б створити з закоханих чоловіків і їхніх обранців, то не було б кращого засобу, щоб стримувати їх від негідних вчинків, ніж викликати прагнення відзначитися один перед одним або спонукати до здорового взаємного суперництва» [Symp.178e].

Продовжуючи вищезазначену думку Цицерона щодо поглядів грецьких стоїків на походження любові, Авл Гелій зазначає, що для них людська любов є вродженим почуттям, але таким, що дала нам природа: «Світова природа, що нас створила, також наділила людський рід певними споконвічними властивими і вродженими нам почуттями, як, наприклад, любов'ю і прихильністю до самих себе (Amorī nostri et caritas) – в такій мірі, що для нас немає нічого привітнішого і дорожчого, ніж ми самі, і цю властивість вона зробила основою для підтримки життя роду людського» [Gell. N. Att. XII 5, 7].

Розуміння грецькими стоїками любові як вродженого почуття – це не новаторство в античній філософії. Однак привертає увагу те, що у наведеній цитаті імпліцитно присутня думка, що це не боги нам дали любов, це не їх дар чи покарання (як це у платонівському міфі про андрогінів) – це дала природа. По суті, можна сказати про матеріалістичне тлумачення природи любові. Однак не тільки це впливає з викладеної думки стоїків. Якщо для них любов – це вроджене почуття, відповідно вона поза владою людини, від неї нікуди не піти, а тому ми

приречені любити. Через це, як зазначає О. Зубець, «любов – це рок, максимальна несвобода» [2, с. 3].

Потрібно також зазначити, що, за свідченнями Діогена Лаєрського, Хрисіпп у праці «Про Ерота» зазначає наступне: «Любов – це різновид дружби і аж ніяк не щось варте осуду» [Stoic. 3.718]. У цьому сенсі Хрисіпп продовжує традицію Аристотеля, згідно з якою дружба є більш «широким» поняттям, ніж любов.

Продовжуючи вищезгадані думки давньогрецьких стоїків, неможливо обійти ще одну, що стосується природи людської любові: «Щоб зберегти у людині відчуття спільноти, взаємного єднання і любові, стоїки припустили, що і вигоди (emolumenta), і втрати (detrimenta) [ὠφελήματα і βλάμματα] є загальними, з яких перші приносять користь, а другі – шкоду. І вони назвали їх не тільки загальними, але рівними. Однак, труднощі (incommoda) і переваги (commoda) [εὐχρηστίματα і δυσχρηστίματα] хоча і визнавали загальними, але не рівними. Адже те, що корисне, і те, що шкідливе, є або благом, або злом, а вони онтологічно рівні» [De fin.bon. III, XIX 69].

Онтологічно, як ми бачимо, – любов для грецьких стоїків – це не тільки щастя, вигода, користь, але й нещастя, втрата, біда. Стоїки далекі від повсякденного розуміння зв'язку любові і щастя, яке, як правило, полягає в тому, що «цінність почуття любові, безперечно, виходить на передній план у її сутності. Незаперечним і вірним є той факт, що воно є найбільш позитивним з усіх людських почуттів, має вищий сенс у повноті життя, дарує чисту і сильну радість, неймовірне щастя. Вона сприймається як щось вічне, як щось, що поза часом – незалежно від його тимчасового, психологічно афективного народження і зникнення. Його сенс вічний, як вічний у своїй ідеальності її справжній предмет. І цю вічність любові люблячий відчуває в самому собі безпосередньо і переконаливо як свою кращу другу половиною» [1, с. 488].

Грецькі стоїки окрім онтології любові розглядали і епістемологічний аспект даного феномену. У фрагментах античних письменників, в яких збереглися думки давньогрецьких стоїків, можна побачити деяке протиріччя. З одного боку, в текстах ми зустрічаємо імпліцитно думки про нерозумність любові. Наприклад: «Любов (ερως) – це пристрасть, яка народжена здатністю бажати, а не розумом, тому засмучує всю душу і спонукає людину до вчинків, протилежних її початковим судженням» [Stoic. 3.478]. В цьому ми спостерігаємо явно не позитивну оцінку, а таку, що засуджує, критичну. Схожі думки можна побачити у Цицерона [Stoic. 3.427].

Взагалі, потрібно нагадати, що для грецьких стоїків «в душі зазвичай налічується 8 частин: провідне начало і 7 почуттів – п'ять звичайних та мовна і народжувальна здатності. Дія 5 почуттів пояснюється як зіткнення з об'єктом. Відчуття розуміється як «потік пневми» спрямований від «провідного начала» до органу почуттів» [6, с. 138].

Але, з іншого боку, ми бачимо явно позитивну оцінку і зв'язок любові з розумом. Це засвідчується у двох цитатах:

– Любов (ἀγάπη) – це взаємна згода щодо того, що належить до сфери розуму, життя і звичаїв. Або, коротко кажучи, спільність життя (κοινωνία βίου) або ж – старанність у дружній любові і збереженні дружби

¹ Цитування більшості античних творів здійснюється за загальноприйнятою пагінацією.

за допомогою вірного розуму у стосунках з друзями ... Любові подібна гостинність, яке є мистецтвом поводження з гостями [Stoic. 3.292]. Отже, любов для даних філософів – це дитя цивілізації, суспільства, традицій тієї чи іншої країни, поселення, а не є щось нерозумне, хибне. Такий погляд на любов можна співвіднести з думками Платона у «Бенкеті».

– «Любовний потяг сам собою належить до зайвого внаслідок того лише, що іноді він властивий і людям негідним. Справжня ж любов не є хітною і не містить в собі нічого негідного, а є бажанням до зближення, що викликано видом краси» [Stoic. 3.396].

В аналізі епістемології любові у грецьких стоїків доречно буде згадати їх класифікацію даного феномену. Потрібно відзначити, що стосовно класифікації любові у грецьких стоїків відчувається вплив Платона. Так, у «Схोलіях до Діонісія Фракійського» ми читаємо, що для стоїків любов подвійна: одна душевна, а інша тілесна. І одразу автор «Схолій» говорить про різницю у поглядах на любов між грецькими стоїками і епікурейцями: якщо для перших, це прагнення до дружнього зближення з юнаками, що викликається видом краси, то для епікурейців – це сильне бажання любовних задовольень» [Stoic. 3.721]. З цього можна зробити висновок, що любов буває двох форм/видів: або в тілесному аспекті, або в душевному. Ця сентенція грецьких стоїків, без сумніву, є певною мірою алюзією на промову Павсанія у «Бенкеті» Платона, де він говорить про двох Афродіт і двох Еротів.

Звичайно, це може свідчити про розбіжність між мислителями даної школи, але водночас це говорить і про певну еволюцію у поглядах на феномен любові, адже, як відомо, грецький стоїцизм охоплює собою два століття (кінець IV – сер. I ст. до н.е.).

Мислителі Грецької Стої не оминали етико–естетичні горизонти осмислення ідеї любові. Зокрема, в контексті експлікації любові вони чітко розмежовували, що є ганебним, а що благородним: соромітним, на їх думку, є перелюб, тоді як те, що спонукає народжувати дітей – є морально–прекрасним (обов'язки). Отже, любити не соромно, але йти від любові (адюльтер, зрада) – це вчинок, що заслуговує засудження. Це відбувається тому, що сором є важливим регулятором забезпечення суспільної єдності і здатності до відновлення соціокультурного простору [8, с. 15]. І тому, якщо совість має інтер'єрне начало, то сором – екстер'єрне.

Також потрібно відзначити, що стоїки підкреслюють єдність любові і права: «Саме те, що ми за своєю природою схильні любити людей» (*propensi sumus ad diligendos homines*) і є основою права» [Stoic. 3.344]. Отже, «любов... впорядковує справедливість, щоб призупинити дію інстинктивних сил, вона зіштовхує один з одним людські індивідуальності, врівноважує їх, визначає їй як «інших», так і рівних та наділяє їх правами» [5, с. 118]. Тільки вона здатна максимально народити бажання жити не заради власного, а заради людей, до яких та чи інша особистість має почуття любові. Саме любов здатна впорядкувати (не зраджувати) справедливість і здатна останню зробити справді такою, якою вона є.

Слід також сказати, що любов для грецьких стоїків, на думку античних мислителів, – калокагативна. Вона – і благо, і прекрасне. На їх думку, те, що є благом за природою, – також не може не бути прекрасним [Stoic.

3.598]. Концепт «калокагатії», який можна зустріти в класичну добу давньогрецької філософії, був особливо актуалізований саме в цьому етапі даної філософської школи. Після них, по суті, ми не зустрічаємо більш ґрунтовного аналізу вищезазначеної категорії в античній філософії.

Стосовно естетики любові, необхідно ще зауважити, що мислителі Грецької Стої акцентували свою увагу на зв'язку любові з музикою. На їх думку, мелодії сприяють любовному настрою. А відбувається це тому, що «[Музика] містить в собі щось, властиве дружбі. Адже оскільки вона спонукає до любові, то пов'язана з її метою, але ще вона сприяє бенкетам і пов'язана з їх метою, тобто, з [почуттям] дружелюбності і гостинності (φίλοφροσύνη). Але якщо вона спонукає до цього, то, значить, і до дружби. У загальному і цілому вона послаблює напругу і наповнює душу радістю» [Stoic. 3 (II).82].

Грецькі стоїки бачили, що онтологічно любов, як і музика, – це теж спів–звуччя, спів–буття двох особистостей. Любов неможлива без згоди. Це явно суголосне з Платоном адже як зазначає О. Лосєв: «Джерело гармонії Платон вбачає в музиці, що вносить в єдність протилежних елементів взаємну любов і однодумність. З цієї точки зору і музика є наукою про елементи любові, що належать області гармонії і ритму. Для досягнення гармонії потрібні протилежності і потрібна їх згода, їх взаємна любов. Що таке любов у даному випадку і як з її допомогою узгоджується між собою протилежне, про це нічого Платон не говорить. Зрозуміло, що і те і інше неважко доповнити із загального контексту платонівської філософії» [4, с. 57].

Слід зазначити, що грецькі стоїки не тільки міркували над суто теоретичними питаннями любові, в центрі уваги їх були і практичні її аспекти в усьому можливому різноманітті людського буття.

На думку грецьких стоїків, любов до тих чи інших мистецтв сприяє людському життю, адже схильність до прекрасного – це чеснота. Крім того, вони кажуть, що «до благ з власною структурою належать такі схильності, як любов до музики, любов до літератури, любов до геометрії тощо. Адже існує певний шлях, який вибирає в цих мистецтвах те, що відповідає чесноті, співвідносить обране з метою життя» [Stoic. 3.111]. Підсумовуючи роздуми про практичну значущість любові, можемо зазначити, що грецькі стоїки послідовно вказували на справді унікальну складність даного феномену. Ніщо так важко не вирішити, на їхню думку, як суперечки між люблячими, близькими людьми.

У цьому контексті варто процитувати наступний фрагмент про грецьких стоїків з праці Філодема Гадарського «Про риторику»: «Але є філософи, які здатні нести нісенітницю – як тобі і Крітолай. Послухай, однак, те, що він говорить зрозуміло: «Досвід політичних риторів, суть якого полягає в тому, щоб вести себе відповідно до обраного моменту, вчить, коли краще розтягнути мову, коли говорити пристрасно, а коли – майже не розтискати губи. А Діоген нехтує частиною порад, сформованих на основі знання і досвіду, з тієї причини, що деякі з них не призводять до поставленої мети, а тому виставляє себе на сміх. «Але якщо вони здатні мирити міста і робити їх союзниками, то чому не можуть привести до згоди друзів, що не дотримуються

спільної думки, припиняти чвари між дружиною і чоловіком або між закоханим і предметом його любові і взагалі встановлювати дружбу? Адже це одне і те саме вміння, засноване на досвіді, що дозволяє зближувати і окремих людей, і народи – подібно до того, як одне і те ж вміння дозволяє налагоджувати співзвуччя однієї ліри з іншою і багатьох з багатьма» [Stoic. 3 (II).122–123].

Таким чином, проаналізувавши погляд філософів Грецької Стої на сутність та значення любові, можна зробити наступні висновки:

1) На відміну від епікурейців і скептиків, грецькі стоїки розглядали даний феномен більше у позитивному сенсі, ніж в негативному. Вони вбачали в людській любові дар природи, а тому вважали її вродженим почуттям, що зумовило розуміння її такою, що непідвладна людям.

2) Деякі мислителі акцентували на її зв'язок з пристрастю, що має нерозумне начало, інші ж звеличували даний феномен, і не бачили нічого крामольного і гідного осуду в її адресу. Також потрібно підкреслити, що любов, на думку грецьких стоїків, калокагативна, вона об'єднує у собі, як і благо, так і прекрасне.

Список використаних джерел

1. Гартман Н. Этика / Н. Гартман. Перевод А. Б. Глаголева. – СПб.: Владимир Даль, 2002. – 708 с.
2. Зубец О. Любовь в зеркале морали / О. Зубец // Размышление о любви. – М.: Знание, 1989. – С.3–18.
3. Кассирер Э. Опыт о человеке. Введение в философию человеческой культуры // Проблема человека в западной философии. – М., 1988. – С.3–30.
4. Лосев А. Ф., Шестаков В. П. История эстетических категорий. – М.: Искусство, 1964. – 376 с.
5. Мадинье Г. Любовь и разум. Сознание и любовь: очерк понятия МЫ. – М.: ИНИОН, 1994. – 172 с.
6. Столяров А. А. Стоя и стоицизм. – М.: АО «Ками Групп», 1995. – 448 с.
7. Столяров А. Стоицизм // Античная философия: Энциклопедический словарь. – М.: Прогресс–Традиция, 2008. – С.711.
8. Турчин М. Я. Феномен сорому: етико-філософський аналіз: автореф. дис ... канд. філос. наук. – Київ: Б.в., 2010. – 19 с.

References

1. Gartman N. Jetika / N. Gartman. Perevod A. B. Glagoleva. – SPb.: Vladimir Dal', 2002. – 708 s.
2. Zubec O. Ljubov' v zerkale morali / O. Zubec // Razmyshlenie o ljubvi. – M.: Znanie, 1989. – S.3–18.
3. Kassirer Je. Opyt o cheloveke. Vvedenie v filosofiju chelovecheskoj kul'tury // Problema cheloveka v zapadnoj filosofii. – M., 1988. – S.3–30.
4. Losev A. F., Shestakov V. P. Istorija jesteticheskikh kategorij. – M.: Iskusstvo, 1964. – 376 s.
5. Madin'e G. Ljubov' i razum. Soznanie i ljubov': ocherk ponjatija MY. – M.: INION, 1994. – 172 s.
6. Stoljarov A. A. Stoja i stoicizm. – M.: AO «Kami Grup», 1995. – 448 s.
7. Stoljarov A. Stoicizm // Antichnaja filosofija: Jenciklopedicheskij slovar'. – M.: Progress–Tradicija, 2008. – S.711.
8. Turczyn M. Ya. Fenomen soromu: etyko-filosofsk'yy analiz: avtoref. dys ... kand. fil. nauk. – Kyiv: B.v., 2010. – 19 s.

Turenko V. E., PhD, candidate of philosophical science, junior research fellow of philosophical faculty of Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), amo-ergo_sum@ukr.net

Specificity and features of understanding of love in Greek Stoicism

In the article, on the basis of the surviving testimony, the historical and philosophical reconstruction of the main aspects of explication of love from

representatives of the Greek stoicism is carried out. It turns out that, unlike Epicurean and skeptics, the Greek Stoics considered this phenomenon more in a positive sense than in the negative. They saw in human love the gift of nature, and therefore considered it an innate feeling, which led to the understanding of it that was beyond the control of the people. The idea of an ambivalent view of the thinkers' data on the essence of love is revealed, which is that some thinkers emphasized its connection with passion, while others extolled this phenomenon, and did not see anything worthy of condemnation at its address.

Keywords: Greek Stoicism, human love, ancient philosophy, epicureans, human life.

* * *

УДК 261.7

Филоненко А. С.,
кандидат философских наук, доцент кафедры
теории культуры и философии науки философского
факультета, Харьковский национальный университет
им. В. Н. Каразина (Украина, Харьков),
afilonenko1968@gmail.com

ТВОРЧЕСТВО МИТРОПОЛИТА АНТОНИЯ СУРОЖСКОГО В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННОГО БОГОСЛОВИЯ

Рассматриваются принципы антропологии Антония Сурожского и их связь с богословием общения. Показывается отношение принципов общения и личности в богословии общения Антония Сурожского. Раскрывается условие возможности этики Другого, которое основано на двойной, этической и христологической, асимметрии. Уязвимость и благодарение анализируются в контексте евхаристической антропологии, исследующей человека как homo gratificus, человека благодарящего. Показывается отношение гимна, апофатки и катафатки в контексте евхаристической антропологии. Богословский синтез митрополита Антония Сурожского представлен как теология, примиряющая софиологию и неопатристику. Доказано, что богословие Антония Сурожского имеет много общего с современной католической постсхоластической мыслью.

Ключевые слова: общение, уязвимость, этическая асимметрия, дар, благодарение, homo gratificus, гимн, литургия, софиология, неопатристика, евхаристическая антропология.

(статья друкється мовою оригіналу)

В православном богословии XX века все ярче проступает линия богословия общения, в которой богословие развивается не из опыта *богопознания*, но из *богообщения*. Для него исходной точкой является событие встречи человека с Богом, из которого рождается богообщение, служащее основанием для всякой встречи и общения людей друг с другом и с творением.

Задачей статьи является систематический анализ евхаристической антропологии митрополита Антония Сурожского как центрального явления для современной православной теологии.

Для того чтобы определить место трудов митрополита Антония и их значение в контексте православной мысли XX века, нужно начать с отрицательного суждения. Принято представлять этот контекст через напряженное отношение софиологической традиции и традиции неопатристического синтеза. Но темы митрополита Антония не сводятся ни к одной из них, хотя духовно он был связан и с отцом Сергием Булгаковым, возмущение выступлением которого привело его в четырнадцать лет к встрече со Христом, и с кругом христианских социалистов (Георгий Петрович Федотов и мать Мария Скобцова), воспитывался Владимиром Николаевичем Лосским, воспринял пастырские уроки отца Георгия Флоровского, был наставником отца Александра Шмемана и отца Иоанна Мейендорфа. Несмотря на то, что в современном академическом богословии